

Kaupallisten sopimusten irtisanominen

Julia Ahlfors

KAUPALLISTEN SOPIMUSTEN IRTISANOMINEN

Akateeminen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Porthanian PII-salissa, lauantaina 26. marraskuuta 2022 klo 12.

With an English Abstract.

Copyright © 2022 Alma Talent Oy ja kirjoittaja
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

Kannen kuva: Heli Ahlfors
Kannen toteutus: Helene Lindfors
Taitto: NotePad

ISBN 978-952-14-4580-4
ISBN 978-952-14-4581-1 (verkkokirja)

Paino: Otava kirjapaino 2022

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Esipuhe

Päätös väitöskirjan kirjoittamisesta syntyi osin sattumalta. Valmistuttuani vuonna 2016 oikeustieteen maisteriksi Helsingin yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta avautui sopivasti tohtorikoulutettavan paikka haettavaksi. Vahva kiinnostus tieteellistä tutkimusta ja kaupallisia sopimuksia kohtaan tosin syytyi jo professori emeritus *Heikki Halilan* luotsaamassa Liike-elämän sopimukset -nimisessä gradu-projektissa vuonna 2014. Ilman Heikin kannustusta en luultavasti olisi päätenyt tälle tielle. Kiitos innostamisesta akateemiselle uralle, Heikki.

Väitöskirjan kirjoittaminen on ollut vaativaa mutta samalla kiehtovaa. Aiheena sopimuksen irtisanominen osoittautui työn edetessä erityisen kiinnostavaksi valinnaksi. Kiitos aiheen ehdottamisesta ja väitöskirjani ohjaamisesta, *Mika Hemmo*. Käytännönläheiset kommentit ovat vieneet väitöskirjatyötäni huomattavasti eteenpäin. Samoin työhöjäjäni professori *Olli Norroksen* osuvat kommentit ja kannustus ovat olleet korvaamattomia. Kirjoitusväsymyksen painaessa olet vielä jostakin saanut tahkottua minuun motivaatiota tutkimukseni kehittämiseksi. Kiitos tuestasi ja uskomisesta tekemiseeni, Olli.

Dosentti, oikeusneuvos *Juha Häyhä* on ystävällisesti lupautunut vastaväittäjäkseni. Kohteliain kiitos suostumuksesta tähän tehtävään. Kiitän myös esitarkastajina toimineita professori *Kari Hoppua* ja professori *Janne Kaistoa* käsikirjoitusta koskeneista kehittävästä havainnoista. Ne paransivat väitöskirjani laatua – jo tutkimuksen otsikosta alkaen.

Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan tohtorikoulu on tarjonnut ainutlaatuisen yhteisön, jossa on ollut hyvä tutkia ja opettaa sekä kehittyä niin tutkijana kuin ihmisenäkin. Kiitos dekaani *Johanna Niemi* ja tutkijakollegat. Helsingin yliopiston kautta järjestynyt tutkijavierailu Belgiassa KU Leuvenin yliopiston alaisuudessa toimivassa Institute for Contract Law'ssa on ollut ikimuistoinen kokemus. Kiitän professori *Bernard Tillemania* inspiroivista keskusteluista ja lämpimästä vastaanotosta osaksi tutkimusryhmää.

Olen ollut poikkeuksellisen onnekas tutkimukseni saaman rahoituksen suhteen. Nöyrimmin kiitän *Helsingin yliopistoa*, *Nordea Pankin Säätiötä*, *Olga ja Kaarle Oskari Laitisen säätiötä* sekä *Maaliskuun 25 päivän rahastoa*. Onni myös on

ollut saada Alma Talent väitöskirjani kustantajaksi. Sisältöpäällikkö *Arja Lappeteläinen*, kustannustoimittaja *Taija Haapaniemi* ja graafinen suunnittelija *Helene Lindfors* ovat vastanneet kirjan ”briljanttihionnasta” niin kielen kuin ulkoasunkin osalta. Kiitos upeasta työstänne!

Partner, Legal Counsel *Annukka Mannerkoski*, KPMG Oy Ab – kannustavat sanasi ja positiivisen ylpeä suhtautumisesi akateemisia opintojani kohtaan ovat jääneet mieleeni. Kiitän sinua sydämellisesti myötäelämisestä kirjoitusmatkallani.

Perheeni *Heli*, *Roy* ja *Laura Ahlfors* sekä ystäväni ovat olleet korvaamaton tuki väitöskirjaprosessissa. Olette pitäneet jalkani sopivasti maan pinnalla sekä tarjonneet kirjoittamisen erinomaiseksi vastapainoksi myös ei-akateemista ajateltavaa. Lämmin kiitos siitä! Kiitän erityisesti äitiäni Heliä kauniista maalauksesta väitöskirjani kanteen.

Leuvenissa 12. lokakuuta 2022

Julia Ahlfors

Sisällys

Esipuhe	V
Lyhenteet	XI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskohteen perustelu.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset, rakenne ja rajaukset	7
1.3 Tutkimusintressistä ja -menetelmistä.....	13
1.4 Tutkimuksen lähdeaineistosta	17
2 Irtisanomisoikeuden alaisista sopimuksista	25
2.1 Irtisanomisvapaudesta	25
2.2 Irtisanomisehtoihin liittyvästä sopimusvapaudesta	29
2.3 Irtisanomisen estyminen määräaikaisuuden takia	33
2.3.1 Milloin kyseessä on määräaikainen sopimus?	33
2.3.1.1 Määräaikaisuuden perustuminen nimenomaiseen sopimusehtoon	33
2.3.1.2 Sopimuksen luonteesta tai tarkoituksesta johtuva määräaikaisuus	40
2.3.1.3 Eräiden kaupallisten sopimusten tarkoituksesta johtuvasta pysyvyydestä.....	47
2.3.2 Sopimustoiminnan jatkuminen määräajan jälkeen.....	58
2.4 Ikuiset ja muut irtisanomiskelvottomat sopimukset	66
2.4.1 Salliiko Suomen oikeus ikuisen sopimuksen?	66
2.4.2 Kertasopimuksista ja ikuista voimassaoloa osoittavista sopimusehdoista	72
2.4.3 Voiko ikuinen tai määräaikainen sopimus olla irtisanottavissa joissakin erityistilanteissa?	78
2.5 Yhteenvedo.....	84

3	Irtisanomisoikeuden rajoituksista	86
3.1	Irtisanomisen väärinkäyttäminen ja hyvän tavan vastaisuus	86
3.1.1	Irtisanominen vahingoittamistarkoituksessa.....	86
3.1.2	Irtisanomisen hyvän tavan vastaisuus	93
3.2	Sopimuksen jatkuvuutta koskevat perustellut odotukset	99
3.2.1	Sopimuksen irtisanominen sopimusriskinä	99
3.2.2	Perusteltujen odotusten syntymisedellytyksistä	103
3.2.3	Irtisanovan osapuolen käytöksen merkitys perusteltujen odotusten suojalle.....	106
3.3	Voimassaoloehtojen kohtuuttomuudesta.....	112
3.3.1	Kaupallisten sopimusten kohtuuttomuustilanteista.....	112
3.3.2	Voimassaoloehtojen kohtuullistamisen edellytyksistä	117
3.3.3	Kohtuullistamisen toteuttamisesta kaupallisissa suhteissa	127
3.4	Yhteenveto.....	130
4	Irtisanomisilmoitus ja sen oikeusvaikutukset	132
4.1	Pätevän irtisanomistahdonilmaisun edellytyksistä.....	132
4.2	Irtisanomisen voimaantulo.....	142
4.3	Yleisesti irtisanomisen oikeusvaikutuksista	151
4.4	Oikeusvaikutusten sisällöllinen ja henkilöllinen kohdentuminen	160
4.5	Yhteenveto.....	165
5	Irtisanomiseen liittyvistä toimintavelvollisuuksista	168
5.1	Lojaliteettiperiaatteen ilmentymistä irtisanomistilanteissa	168
5.2	Sopimusmuutosten suhteesta irtisanomisoikeuden käyttämiseen..	171
5.3	Uudelleen neuvotteluvollisuus irtisanomistilanteessa	174
5.4	Sopimuksen päättymiseen liittyvä lunastusvelvollisuus	182
5.5	Irtisanomiseen liittyvä hyvitysvelvollisuus	192
5.5.1	Sopimukseen, lakiin ja periaatekokoelmiin perustuvista irtisanomishyvityksistä.....	192
5.5.2	Irtisanomishyvityksen perustumisesta lain analogiaan	197
5.6	Huomautusvelvollisuuden syntyminen irtisanomistilanteissa	205
5.7	Yhteenveto.....	211
6	Irtisanomisajan määrittäminen	213
6.1	Irtisanomisajan normipohjasta kaupallisissa suhteissa.....	213
6.2	Kohtuullisen irtisanomisajan määrittästekijöistä.....	217
6.2.1	Sopimuksen kesto, sopimustoiminnan kausittaisuus ja sopimuksen aikaiset suoritukset.....	217

6.2.2	Sopimustyyppin ja irtisanomissyyntä vaikutus irtisanomisajan mitoitukseen	224
6.2.3	Osapuolten asemat ja sopimuskumppanin etujen huomioon ottaminen	230
6.2.4	Kauppatavat, alan vakioehdot ja mallisääntely	234
6.2.5	Sopimussuhdetta varten tehdyt investoinnit	240
	6.2.5.1 Kaupallisiin sopimuksiin tehtävistä investoinneista	240
	6.2.5.2 Investointien sopimuskohtaisesta luonteesta.....	246
6.2.6	Irtisanottavan sopimuksen korvattavuus ja sopeutustoimenpiteiden kesto.....	252
6.3	Yhteenveto.....	259
7	Lopuksi.....	262
	Abstract in English.....	266
	Lähdeluettelo.....	272
	Oikeustapaukset.....	294
	Asiahakemisto.....	297